

ՀՀ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎ
ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԷԿՈՆՈՄԻԿԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՇՐՋԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գերմանական
համագործակցություն
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Էներգաարդյունավետ ջեռուցման սարքերի և այլընտրանքային կենսավառելիքի օգտագործման խթանում Հայաստանի գյուղական բնակավայրերում

Գործողությունների ծրագիր

Աշխատանքային փաստաթուղթ
Դեկտեմբեր 2020թ.

Ընդհանուր տեղեկություններ

Վերջին տարիներին իրականացված տարբեր ուսումնասիրությունները և վիճակագրությունը ցույց են տալիս, որ հատկապես գյուղական բնակավայրերում վառելափայտը լայնորեն օգտագործվել է որպես վառելիք՝ տնային տնտեսությունները (SS) ջեռուցելու համար: Տարբեր գնահատումների համաձայն (2014-2018թթ.) վառելափայտի տարեկան պահանջարկը Հայաստանում տատանվել է 0,5-2 մլն մ³ սահմաններում: Այն զգալի գերազանցում է Հայաստանում վառելափայտի մատակարարման և անտառվերականգնման հնարավորությունների ցուցանիշները՝ հանգեցնելով անտառների դեգրադացիայի և անտառազրկմանը: Հաճախ որպես այլընտրանք օգտագործվում է գոմաղբը, ինչը նվազեցնում է դրա՝ որպես արժեքավոր օրգանական պարարտանյութ օգտագործելու հնարավորությունը:

Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերության (ԳՄՀԸ) կողմից գործընկեր նախարարությունների՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության (ՏԿԵՆ), Շրջակա միջավայրի նախարարության (ՇՄՆ) և Էկոնոմիկայի նախարարության (ԷՆ) հետ համատեղ իրականացվող «Բնական պաշարների կառավարում և էկոհամակարգային ծառայությունների պահպանություն Հարավային Կովկասում գյուղական տարածքների կայուն զարգացման համար» (ECOserve) ծրագրի շրջանակներում 2019թ. իրականացվել է Հայաստանի գյուղական բնակավայրերում էներգիայի պահանջարկի, առաջարկի և արդյունավետության ելակետային ուսումնասիրություն: Վերլուծվել են վառելափայտը կամ գոմաղբը որպես հիմնական վառելիք օգտագործող SS-ներում ջեռուցման էներգիայի հարցերը և մշակվել են առաջարկներ՝ վառելափայտի և գոմաղբի պահանջարկը նվազեցնելու ուղղությամբ: Հիմնական տեխնիկական լուծումները ներառում են տների ջերմամեկուսացումը, ջեռուցման անարդյունավետ սարքերի փոխարինումը, անցումը այլընտրանքային կոշտ կենսավառելիքին և այլն: Ուսումնասիրությունն ամփոփել է նաև կիրառվող ջեռուցման մոտեցումներով պայմանավորված խնդիրները և անհարմարությունները SS-ների և մասնավորապես կանանց համար: Դրանց շարքում նշվել են վառելափայտի ձեռքբերման և նախապատրաստման դժվարությունները, ջեռուցումը և վառարանների սպասարկումը ապահովելու համար կատարվող աշխատանքը և դրա ժամանակատար լինելը, ներտնային օդի աղտոտումը, անհարմար (ոչ լիարժեք, մասնակի) ջեռուցումը, անվտանգության հարցերը և այլն:

Այնուհետև 2020թ-ի սկզբին իրականացվել է իրագործելիության ուսումնասիրություն Հայաստանի գյուղական բնակավայրերում ջեռուցման նպատակով վառելափայտի/գոմաղբի օգտագործման նվազեցմանն ուղղված շուկայական մոտեցումների վերաբերյալ: Ուսումնասիրվել են Հայաստանի գյուղական բնակավայրերում ջեռուցման նպատակով օգտագործվող վերականգնվող էներգիայի (ՎԷ) և էներգաարդյունավետության (ԷԱ) հիմնական միջոցառումները: Ուսումնասիրված հիմնական միջոցառումների թվում են ջերմամեկուսացումը, արևային և երկրաջերմային էներգիայի, ջեռուցող սարքերի վառարանների և կաթսաների կիրառումը, այլընտրանքային կոշտ կենսավառելիքի (ԱԿԿ)՝ ձողոտ բրիկետների օգտագործումը, և այլն: Կատարվել է ծախս-օգուտ վերլուծություն (ՄՕՎ)՝ մոտեցումների/պրոդուկտների ֆինանսատնտեսական նպատակահարմարությունը և կայունությունը, ինչպես նաև դրանց ընդլայնված կիրառման հնարավորությունը որոշելու նպատակով: Իրագործելիության ուսումնասիրության և ՄՕՎ եզրակացություններն օգտագործվել են ծրագրի շրջանակում համապատասխան պիլոտային միջոցառումներ մշակելու համար:

Իրագործելիության ուսումնասիրության և պիլոտային միջոցառումների թիրախը գյուղական բնակչությունն է: Հետևաբար, իրատեսական պիլոտային միջամտություն ապահովելու համար հաշվի է առնվել SS-ների՝ սկզբնական ներդրում կատարելու պատրաստակամությունը կամ դրա ետզնման համար որոշակի ժամկետ ընդունելու ցանկությունը: Ընդհանուր առմամբ, գյուղական բնակավայրերում մեկնարկային (մեծ) ներդրումների կատարումը խնդրային է, իսկ վարկ վերցնելու ցանկությունը և հնարավորությունը միշտ չէ, որ առկա է՝ արդեն ունեցած ֆինանսական պարտավորությունների պատճառով: Հետևաբար, ԷԱ և ՎԷ ուսումնասիրված միջոցառումների տնտեսական նպատակահարմարության և դրանց հետագա ընդլայնման վերաբերյալ եզրակացության հանգելու համար որպես առավել իրատեսական ընդունվել են ավելի փոքր սկզբնական ներդրումներ պահանջող, և շահութաբերության ավելի բարձր ներքին նորմ ունեցող միջոցառումները (որոնք էլ ընտրվել են պիլոտային միջամտության համար):

Իրագործելիության ուսումնասիրության և ԾՕՎ արդյունքները ցույց են տվել, որ անտառամերձ տարածքների համար տնտեսապես առավել նպատակահարմար միջոցառում է հանդիսանում SS-ներում ջեռուցման անարդյունավետ սարքերի (վառարաններ և կաթսաներ) փոխարինումն արդյունավետ սարքերով, ինչն ապահովում է առավել բարձր դրամական տնտեսումներ: Անտառներից հեռու գտնվող տարածքների համար ԾՕՎ արդյունքները ցույց են տվել, որ առավել նպատակահարմար միջոցառում է հանդիսանում գոյություն ունեցող ջեռուցման անարդյունավետ սարքերի (վառարաններ և կաթսաներ) փոխարինումն արդյունավետ սարքերով՝ զուգահեռաբար վառելափայտից անցում կատարելով ծղոտե բրիկետներին՝ որպես այլընտրանքային վառելիք, ինչն ապահովում է վառելափայտի և դրամական միջոցների առավել բարձր տնտեսումներ:

Նշվածի հիման վրա մշակվել են պիլոտային միջոցառումներ՝ ուղղված SS-ներում տեղական արտադրության էներգաարդյունավետ վառարանների և ծղոտե բրիկետների օգտագործմանը: Մասնավորապես, պիլոտային միջոցառումներն ընդգրկում են վառելափայտի ու ծղոտե բրիկետների համար նախատեսված տեղական արտադրության առավել արդյունավետ վառարանների փորձնական կիրառում, ծղոտի բրիկետների օգտագործման արժեշտայի բարելավում՝ հիմնվելով բրիկետ արտադրող առկա հզորությունների վրա, և ներտնային օդի որակի բարելավում և կանանց համար օգուտների ապահովում: Պիլոտային գործողություններն իրականացվում են Շիրակի, Լոռու և Կոտայքի մարզերի ընտրված համայնքային խմբերում:

Միևնույն ժամանակ, Հայաստանի ամբողջ տարածքում ԷԱ սարքերի խթանումը և վառելափայտից/գոմաղբից ԱԿ-ին անցումն այն առանցքային միջոցներից են, որոնք կարող են նվազեցնել վառելափայտի (և գոմաղբի) օգտագործումը և անտառների դեգրադացիան: Վերջին տարիների ընթացքում, թիրախավորված գործողությունների միջոցով տարբեր մարզերում իրականացվել են տարբեր նախաձեռնություններ և ծրագրեր: Դրանք ներառել են տեղական արտադրության և ներկրված էներգաարդյունավետ վառարանների տրամադրում, բրիկետների (պելետների) արտադրության կետերի հիմնում և այլն՝ դոնորական ծրագրերի, մասնավոր և այլ ներդրումների միջոցով: ՀՀ կառավարությունը քայլեր է ձեռնարկում Հայաստանում կոշտ կենսավառելիքի շուկայի զարգացման հնարավորությունների բացահայտման ուղղությամբ: Ներկայումս ՄԱԶՕ աջակցությամբ իրականացվում է համապատասխան ուսումնասիրություն և վերլուծություն՝ ռազմավարական մոտեցումներ ու գործողություններ մշակելու նպատակով:

Այդ համատեքստում, SS-ներում ԷԱ սարքերի և ԱԿ անցնելու մոտեցումների խթանման և դրանց ավելի լայն կիրառման համար շատ կարևոր են համակարգված գործողությունները և համագործակցությունը տարբեր մակարդակներում՝ պետական, միջազգային, գիտահետազոտական, ֆինանսական, հասարակական, և այլ կառույցների և կազմակերպությունների ներգրավմամբ:

ԷԱ ջեռուցման սարքերի և այլընտրանքային կենսավառելիքի օգտագործումը գյուղական բնակավայրերում.

խնդիրներ և լուծումներ

Գյուղական բնակավայրերում SS-ները մասնավոր սեփականություն են, հետևաբար SS-ների ջեռուցման էներգիայի և դրա անարդյունավետության հարցին պետական աջակցությունը սահմանափակ է եղել: Որոշ աշխատանքներ իրականացվել են չգազաֆիկացված համայնքներում՝ աջակցելով սուբսիդավորված վարկավորմամբ և այդ համայնքներում որպես այլընտրանքային էներգիայի աղբյուր արևային էներգիայի օգտագործման համակարգերի տեղադրման հարցերում: SS-ները կարող են նաև օգտագործել տանիքների վրա տեղադրվող արևային ֆոտովոլտային համակարգեր՝ «էլեկտրաէներգետիկական համակարգի հետ զուգահեռ աշխատանքի ռեժիմի» (net metering) հնարավորությունով: Սակայն, ջեռուցման նպատակով էլեկտրաէներգիայի օգտագործումը լայն տարածում չունի գյուղական բնակավայրերի SS-ներում: Ընդհանուր առմամբ, մինչ օրս գյուղական բնակավայրերում SS-ներում ջեռուցման էներգիայի օգտագործման հարցերը բավարար չափով չեն արտացոլվել համապատասխան ազգային պլաններում և ծրագրերում:

Վերջերս կատարված ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ գյուղական բնակավայրերում SS-ների ավելի քան 70%-ը սովորաբար որպես ջեռուցման վառելիքի աղբյուր օգտագործում է վառելիքային հաճախ օգտագործելով նաև ջեռուցման և ջրի տաքացման անարդյունավետ սարքեր: Ջեռուցման կիրառվող տեխնոլոգիաները բացասաբար են ազդում շինությունների ներսում օդի որակի և մարդկանց առողջության վրա, մեծացնում են վառելիքի նախապատրաստման և ջեռուցման համակարգերի սպասարկման համար անհրաժեշտ աշխատանքային բեռը, և այլն: Հաճախ սա առնչվում է կանանց և կարող է լրացուցիչ անհարմարություններ ստեղծել, քանի որ նրանք ավելի շատ ժամանակ են անցկացնում տանը: SS-ներում օգտագործվում են տեղում արտադրված ինքնաշեն՝ մեկ կետի համար նախատեսված անարդյունավետ վառարաններ, կամ կենսազանգվածով աշխատող կաթսաներ: Վերջին տարիներին նկատվել է ջեռուցման կենտրոնացված համակարգերի տեղադրման ծավալների աճի միտում՝ ջեռուցման համակարգի և կենսազանգվածով (վառելիքայնությամբ) աշխատող տեղական արտադրության կաթսաների կիրառմամբ: Ակնհայտ է, որ այլընտրանքային վառելիքի բացակայության պայմաններում, անցումը դեպի կենսազանգվածով աշխատող կենտրոնացված ջեռուցում մեծացնում է վառելիքայնության պահանջարկը: Միևնույն ժամանակ, ծղոտի բավարար պաշարներ ունեցող համայնքներում կա աճող հետաքրքրվածություն ծղոտե բրիկետների արտադրության և օգտագործման նկատմամբ:

Կենսազանգվածով աշխատող արդյունավետ վառարանների (և կաթսաների), և այլընտրանքային վառելիքի՝ ծղոտե բրիկետների համատեղ կիրառումը կարող են համարվել առաջնահերթ միջոցառումներ՝ վառելիքայնության (զոմադրի) օգտագործման նվազեցման ուղղությամբ: Նշված միջոցառումների ավելի լայն տարածման համար հիմնական խոչընդոտների թվում են.

1. Փայտով/ծղոտե բրիկետով աշխատող արդյունավետ վառարանների (և կաթսաների) առկայություն և մատչելիություն:
2. Բավարար քանակությամբ ծղոտի պաշարներ ունեցող համայնքներում ծղոտի օգտագործման համար հարմարեցված տեխնոլոգիաների անհրաժեշտություն:
3. Այլընտրանքային կենսազանգվածային (ծղոտե) վառելիքի առկայություն և մատչելիություն:
4. SS-ների և համայնքների մակարդակում ջեռուցման արդյունավետ սարքերի առավելությունների և ԱԿ մասին ոչ բավարար տեղեկացվածություն:
5. Անարդյունավետ սարքերի փոխարինման և ԱԿԿ օգտագործման համար սահմանափակ ֆինանսական հնարավորություններ:

Ծղոտի բավարար պաշարներ ունեցող տարածքներում բրիկետավորման կետերի ստեղծման համար անհրաժեշտ է դիտարկել ֆինանսական նոր մեխանիզմներ: Ֆինանսավորման աղբյուրների թվում կարող են լինել պետական սուբվենցիոն ծրագրերը և համայնքների

բյուջեները, սարքավորումների ֆինանսական վարձակալումը («լիզինգը»), վարկերի տոկոսադրույքների պետական սուբսիդավորումը, համայնքի և առանձին ՏՏ-ների կողմից բնեղեն և ֆինանսական ներդրումները, աջակցության (օժանդակության) ծրագրերը, և այլն: Անհրաժեշտ է լրացուցիչ ուսումնասիրել և բացահայտել Հայաստանի պայմանների համար առավել գործունակ և ընդունելի գործարար մոդելները և տեխնոլոգիաները:

ԷԱ ջեռուցման սարքերի և այլընտրանքային կենսավառելիքի օգտագործման խթանման գործողությունների ծրագիր

Այս գործողությունների ծրագրի նպատակն է խթանել գյուղական բնակավայրերի ՏՏ-ներում ԷԱ ջեռուցման սարքերի և ԱԿԿ-ի օգտագործումը և դրանց ավելի լայն տարածումը՝ ուղղված վառելիքայտի/գոմաղբի ավելի արդյունավետ օգտագործմանը կամ դրանց փոխարինմանը, ինչը ենթադրում է նաև օգուտներ կանանց համար: Ծրագիրը հիմնականում վերաբերում է ԱԿԿ-ով աշխատող մեկ կետի համար նախատեսված վառարաններին, սակայն կարող է կիրառական լինել նաև ԱԿԿ-ով աշխատող կաթսաների համար: ԱԿԿ-ն ներառում է առավելապես ծղոտի հիմքի վրա արտադրված բրիկետները, սակայն կարող է ընդգրկել նաև կենսազանգվածային այլ «կանաչ» մնացորդներից՝ պտղատու այգիներից, խաղողի այգիներից, գյուղատնտեսական գործունեության արգասիքներից, և այլնից արտադրված բրիկետներ:

Ծրագիրն ներառում է գործողություններ հնարավորություններ ստեղծող շրջանակների, համագործակցության, կարողությունների ստեղծման, ֆինանսավորման, իրազեկության բարձրացման, արժեշտիների բարելավման և այլ ոլորտներում: Ծրագրում նշվող ժամկետներն ենթադրում են. կարճաժամկետ՝ մոտ 6 ամիս, միջնաժամկետ՝ մոտ մինչև 2 տարի:

Այս գործողությունների ծրագրի իրականացումը կպահանջի տարբեր շահառուների, այդ թվում՝ պետական գերատեսչությունների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների (ՏԻՄ), հասարակական կազմակերպությունների (ՀԿ) և տեղերում ակտիվ դերակատարների, միջազգային կազմակերպությունների և դոնորական ծրագրերի, գիտահետազոտական և ֆինանսական հաստատությունների փաստացի ներգրավվածություն: Կարևոր է ապահովել ընդլայնված և արդյունավետ համագործակցություն, ինչպես նաև տեղեկատվության կանոնավոր փոխանակում և փոխգործակցություն՝ հաշվի առնելով նախկին հաջողված փորձը և քաղած դասերը: Համապատասխան գործողությունների ներառումը պետական ռազմավարական և ծրագրային փաստաթղթերում, ինչպես նաև դրանց իրականացման համակարգումը տարբեր ընթացիկ կամ նախատեսվող ծրագրերի և նախաձեռնությունների միջոցով կարող է մեծապես նպաստել ԷԱ վառարանների և բրիկետների, ինչպես նաև այլ ԷԱ/ՎԷ միջոցառումների խթանմանը գյուղական բնակավայրերում ՏՏ-ների մակարդակում:

	Գործողություններ	Ժամկետ	Հիմնական պատասխանատու պետական գերատեսչություն	Ակնկալվող արդյունք	Իրականացման հնարավորություններ՝ գործընթացներ, կառույցներ և ֆինանսավորման հնարավոր աղբյուրներ
1. Քաղաքականության և ստանդարտների, հնարավորություններ ստեղծող շրջանակի բարելավում					
1.1	Ստանդարտների և ընթացակարգերի մշակում կոշտ կենսավառելիքով աշխատող վառարանների համար	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ԷՆ, Ստանդարտացման և չափագիտության ազգային մարմին, ՇՄՆ	Կոշտ կենսավառելիքով աշխատող վառարանների ստանդարտ և/կամ տեխնիկական պայմաններ	Ոլորտային ռազմավարությունների մշակման ներկայիս գործընթացներ, պետական ծրագրեր, միջազգային համագործակցության ծրագրեր
1.2	Ստանդարտների և ընթացակարգերի մշակում կոշտ կենսազանգվածային վառելիքի (բրիկետ, պելետ) համար	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ԷՆ, Ստանդարտացման և չափագիտության ազգային մարմին, ՇՄՆ	Կոշտ կենսազանգվածային վառելիքի ստանդարտ և/կամ տեխնիկական պայմաններ	
1.3	Արտադրվող վառարանների և կենսազանգվածային բրիկետների որակի (ստանդարտի) ապահովում և որակի վերահսկողություն	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ԷՆ, Ստանդարտացման և չափագիտության ազգային մարմին, պետական տեսչական մարմիններ	Բարձր արդյունավետ վառարաններ և օգտագործվող կենսավառելիքի (փայտ, այլ) քանակի նվազեցում	
1.4	Կոշտ կենսավառելիքի (ծղոտե բրիկետների) շուկայի զարգացման քաղաքականության մշակում, իրավական, տնտեսական և	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, ԷՆ	Այլընտրանքային կենսավառելիքի օգտագործում և վառելափայտի	

	ֆինանսական մեխանիզմների ներդրմամբ՝ գյուղական բնակավայրերում SS-ների համար բրիկետների առկայությունը և հասանելիությունը ապահովելու նպատակով (ՄԱԶԾ-ն աջակցում է ճանապարհային քարտեզի մշակմանը)			օգտագործման նվազեցում	
1.5	Գյուղական բնակավայրերում SS-ներում ջեռուցման ԷԱ և ԱԿ հարցերի կարևորում և արտացոլում համապատասխան ոլորտային քաղաքականություններում, ռազմավարություններում և ծրագրերում, մասնավորապես՝ էներգետիկայի, անտառային և գյուղատնտեսության ոլորտներում	Կարճաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, ԷՆ	Վառելիքայտի օգտագործման նվազում	
2. Համագործակցություն և համակարգում					
2.1	Միջոլորտային գերատեսչական համագործակցություն և կարծիքների փոխանակում ու երկխոսություն պետական լիազոր մարմինների և այլ կառույցների միջև	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, ԷՆ	Համակարգված և համահունչ գործողություններ ԷԱ և ՎԷ միջոցառումների (մասնավորապես՝ ԷԱ վառարանների և ԱԿ) ուղղությամբ	Գերատեսչական (միջոլորտային) գործընթացներ, միջազգային համագործակցության կառույցների (ԳՄՀՀ, ՄԱԶԾ, ԳԷՀ/ՓԴԾ, ՊԳԿ, KfW և այլն) կողմից իրականացվող ծրագրեր, տարածքային կառավարման մարմիններ և ՏԻՄ-եր, ՀԿ-ներ, մասնավոր ընկերություններ, ֆինանսական,

2.2	Համագործակցություն կապակցված հետաքրքրություններ ու նպատակներ ունեցող կազմակերպությունների միջև ուղղված ԷԱ վառարանների և ԱԿԿ (ցուցադրական) ծրագրերի իրականացմանը և ազգային մակարդակում դրանց ընդլայնված կիրառմանը	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ	ԷԱ վառարանների և ԱԿ ավելի լայն կիրառում	գիտահետազոտական և կրթական հաստատություններ
2.3	Ընթացիկ և առաջիկայում սպասվող ֆինանսական (դոնորական) ծրագրերի հնարավորությունների օգտագործում SS-ներում ԷԱ վառարանների և ԱԿ (ինչպես նաև ԷԱ և ՎԷ վերաբերող այլ միջոցառումների) ազգային մակարդակում ավելի լայն կիրառման համար	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ,	ԷԱ վառարանների և ԱԿ ավելի լայն կիրառում	
3. Կարողությունների ստեղծում					
3.1	Հնարավորությունների (լաբորատորիաների) ստեղծում վառարանների և ԱԿ որակի գնահատման և հավաստագրման համար՝ ներառյալ մեթոդաբանության և ընթացակարգերի մշակում, սարքավորումներ, և այլն	Միջնաժամկետ	ԷՆ, Ստանդարտացման և չափագիտության ազգային մարմին, ՇՄՆ	Հավաստագրված լաբորատորիաների առկայություն, արդյունավետ վառարանների և ԱԿ շուկայի խթանում	Պետական ծրագրեր և միջազգային համագործակցության կառույցների (ԳՄՀՀ, ՄԱԶԾ, ԳԷՀ/ՓԴԾ, ՊԳԿ, KfW և այլ) կողմից իրականացվող ծրագրեր, գիտահետազոտական և ակադեմիական ինստիտուտներ, ՀԿ-ներ, մասնավոր կառույցներ և այլն
3.2	Պոտենցիալ Բարձր որակական ցուցանիշներ ունեցող տեղական արտադրության վառարանների արդյունավետության գնահատում	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ԷՆ, Ստանդարտացման և չափագիտության ազգային մարմին	Արդյունավետ վառարանների և ԱԿ շուկայի խթանում	
3.3	ԷԱ վառարանների կառուցվածքի և	Կարճաժամկետ	ԷՆ, ՏԿԵՆ	Բարձր	

	աշխատանքային ցուցանիշների կատարելագործում և հարմարեցում օգտատերերի կարիքներին, առավել արդյունավետ մոդելների համար արտադրման ցուցումների՝ աշխատանքային նախագծերի, տեխնիկական նկարագրերի և այլի , օգտատերերի համար ձեռնարկների հրապարակում	- միջնաժամկետ		արդյունավետ վառարաններ	
3.4	Աջակցություն տեղական ԷԱ վառարանների առևտրայնացմանը և շուկայում խթանմանը, օրինակ՝ տեխնիկական աջակցություն արտադրողներին առավել արդյունավետ մոդելների գրանցման հարցում և այլն	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ԷՆ, ՏԿԵՆ	Արդյունավետ վառարանների շուկայի խթանում	
3.5	Տեղեկությունների, գիտելիքների և փորձի փոխանակում տարբեր մարզերում ԷԱ վառարան արտադրողների միջև	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՏԿԵՆ	Արդյունավետ վառարանների շուկայի խթանում	
3.6	Ծղոտե բրիկետների պոտենցիալ արտադրողների կարողությունների բարձրացում տեխնիկական աջակցության միջոցով՝ այդ թվում նրանց տրամադրելով տեղեկատվություն բրիկետների արտադրության համար առավել համապատասխան տեխնոլոգիաների և սարքավորումների, Հայաստանի տարբեր շրջաններում ծղոտի պաշարների առկայության, և այլ հարցերի վերաբերյալ	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ	Ծղոտի բրիկետի շուկայի խթանում	

3.7	Նախնական և միջին մասնագիտական կրթություն և ուսուցում արհեստավարժ աշխատուժի համար՝ արդյունավետ որակյալ ջեռուցման սարքերի արտադրության	Միջնաժամկետ	ԿԳՄՄՆ, ՏԿԵՆ	Արդյունավետ վառարանների շուկայի խթանում	
3.8	Տեղերում գործող կառույցներում (ՏԻՄ-եր, ՀԿ-ներ, տեղական ակտիվիստներ և նախաձեռնություններ, լրատվական միջոցներ, կանանց կողմից ղեկավարվող կառույցներ, բրիկետներ արտադրողներ, և այլն) հնարավորությունների ստեղծում՝ ԷԱ վառարանների և ԱԿ օգտագործման, ինչպես նաև ԷԱ/ԿԷ այլ միջոցառումների խթանման նպատակով	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՏԿԵՆ, ՇՄՆ, ԷՆ	Արդյունավետ վառարանների և ԱԿ ավելի լայն կիրառում	
4. Իրազեկության բարձրացում և տեղեկատվության տրամադրում					
4.1	Գյուղական բնակավայրերում ՏՏ-ներին ուղղված համապատասխան տեղեկատվության տարածում (այդ թվում՝ տեղեկատվական նյութեր, քարոզարշավներ, «Էներգիայի ավտոբուս», տեղեկատվության առցանց հարթակներ, «տեղեկությունների փոխանակման խմբեր» (community of practice), քննարկումներ և այլն)	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, ԷՆ, ԿԳՄՄՆ	Արդյունավետ վառարանների և ԱԿ ավելի լայն կիրառում	Պետական ծրագրեր և միջազգային համագործակցության կառույցների (ԳՄՀՀ, ՄԱԶԾ, ԳԷՀ/ՓԴԾ, ՊԳԿ, KfW և այլն) կողմից իրականացվող ծրագրեր, տարածքային կառավարման մարմիններ և ՏԻՄ-եր, ՀԿ-ներ, կրթական հաստատություններ, մարզային Օրիուս կենտրոններ և այլն
4.2	Տեղեկատվական կենտրոնների հիմնում՝ ԷԱ միջոցառումների,	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, ԷՆ, ԿԳՄՄՆ	Արդյունավետ վառարանների և	

	ծառայություններ տրամադրողների և մատակարարների, ֆինանսավորման և դրամաշնորհային միջոցների հասանելիության և SS-ներում այդ թվում կանանց կողմից որոշումների կայացման հարցերով (օրինակ՝ «Տեղեկատու կենտրոն» կամ «Էներգիայի թեժ գիծ» անվճար փորձագիտախորհրդատվական կենտրոններ)			ԱԿ ավելի լայն կիրառում	
4.3	Ցուցադրական ծրագրեր՝ ԷԱ վառարանների տրամադրում շահավետ պայմաններով և խթաններ ԱԿ անցմանը (նաև ԷԱ/ՎԷ այլ միջոցառումների համար)	Կարճաժամկետ - միջնաժամկետ	ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, ԷՆ, ԿԳՄՆ	Արդյունավետ վառարանների և ԱԿ ավելի լայն կիրառում	
5. Ֆինանսական հարցեր					
5.1	Ուսումնասիրել և հնարավորության դեպքում ներդնել հետևյալ ֆինանսական մեխանիզմները. • Սուբսիդավորված, դրամաշնորհային, առանց տոկոսադրույք կամ արտոնյալ պայմաններով վարկավորման և սոցիալական օժանդակության ծրագրեր՝ ուղղված ջեռուցման ԷԱ համակարգերին և ԱԿԿ-ին (նաև ԷԱ/ՎԷ այլ միջոցառումների համար), նաև ցածր եկամուտ ունեցող և կանանց կողմից վարվող SS-ների համար,	Միջնաժամկետ	ՏԿԵՆ, ՇՄՆ, ԷՆ, Ֆինանսների նախարարություն	Արդյունավետ վառարանների և ԱԿ ավելի լայն կիրառում	Պետական և միջազգային ֆինանսավորում, ֆինանսական հաստատություններ (տեղական և միջազգային, օրինակ ԱԶԲ, ԵՎԶԲ և այլն), համայնքային շրջանառու հիմնադրամներ, և այլն

<ul style="list-style-type: none"> • ԷԱ սարքերի և ԱԿԿ արտադրության, ինչպես նաև ԷԱ սարքերի և բրիկետի արտադրման սարքավորումների ներկրման մասով մաքսատուրքի, ԱԱՀ-ի վճարումից ազատում կամ հետաձգում, • ԱԿ-ի «կանաչ» պետական գնումներ, • Հավաստագրված վառարանների ներառում բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից՝ վարկերի տրամադրման համար թույլատրված ԷԱ սարքավորումների ցանկերում • Ֆինանսական տարբեր մեխանիզմների (պետական սուբվենցիոն ծրագրեր, համայնքային շրջանառու հիմնադրամեր և այլ նորարարական ֆինանսական մեխանիզմներ) կիրառում՝ ծղոտի առատ պաշարներ ունեցող համայնքներում կամ համայնքային խմբերում բրիկետ արտադրելու հնարավորություններ, ինչպես նաև համայնքներում համապատասխան տեխնիկական հզորություններ ստեղծելու նպատակով 				
--	--	--	--	--

ENVIRONMENT, CLIMATE,
OPPORTUNITIES
for people and nature

Բնական պաշարների կառավարում և Էկոհամակարգային ծառայությունների պահպանություն Հարավային Կովկասում գյուղական տարածքների կայուն զարգացման համար (ECOserve)

Հանրապետության 59, 9-րդ հարկ
0010 Երևան, ՀՀ
Հեռ.՝ +374 (0)10 51 00 65
Էլ հասցե՝ ECOserve@giz.de
Կայք՝ www.giz.de; www.biodivers-southcaucasus.org

Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերություն (ԳՄՀԸ/GIZ)